

“ผู้สานต่อลมหายใจหนังใหญ่วัดขนอน”

นารายณ์ทรงสุบรรณ
สูง 3 เมตร ใช้เวลาทำ 1 วัน 1 คืน

ตอกหนังใหญ่

นายจพรรณ์ ถาวรนุกุลพงศ์

อายุ : 39 ปี

ที่อยู่ : 88/1 หมู่ 4 ตำบลสร้อยฟ้า อำเภอโพธาราม

จังหวัดราชบุรี 70120

โทร : 086-104-9639

“หนังใหญ่” ศิลปะการแสดงชั้นสูงที่หาชมได้ยาก ที่มีการรวบรวมศิลปะอันทรงคุณค่าหลากหลายแขนงไว้ด้วยกัน รวมถึงงานหัตถศิลป์บนแผ่นหนังผืนใหญ่ ที่นำเอาศิลปะการวาดออกแบบลวดลายไทยผ่านกระบวนการเชิงช่างในงานแกะสลักและตอกหนัง จากช่างฝีมือผู้ชำนาญการ ก่อเกิดเป็นความประณีตงดงามบนแผ่นหนังที่บรรพบุรุษไทยได้รังสรรค์ขึ้นเป็นอย่างดี และที่วัดขนอน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี แห่งนี้เป็นสถานที่ที่ยังคงมีการอนุรักษ์ไว้ซึ่งมรดกทางภูมิปัญญา ภายใต้ชื่อ “หนังใหญ่วัดขนอน” ผู้ริเริ่มในการแกะสลักตัวหนังคือ ท่านพระครูศรีทราสุนทร (หลวงปู่กลม) ตัวหนังชุดแรกที่สร้างคือ ชุดหนุมานถวายแหวน และได้สร้างเพิ่มอีกรวม 9 ชุด ต่อมาได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ในปี พ.ศ. 2532 ให้อนุรักษ์หนังใหญ่ โดยร่วมกับมหาวิทยาลัยศิลปากรจัดทำตัวหนังขึ้นใหม่ เพื่อใช้ในการแสดง ส่วนของเดิมทั้งหมดให้นำไปเก็บไว้ในพิพิธภัณฑ์หนังใหญ่วัดขนอน เพื่อสืบสานงานหัตถศิลป์ที่ทรงคุณค่านี้ให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษา

ครูจพรรณ์ ถาวรนุกุลพงศ์ หนึ่งในผู้สืบสานงาน “หนังใหญ่” ที่เกิดและเติบโตในชุมชนวัดขนอน เป็นทายาทของอดีตนายหนังที่คลุกคลีกับศิลปะการแสดงหนังใหญ่วัดขนอนมาตั้งแต่วัยเยาว์ โดยหัดเชิดหนังใหญ่กับคุณพ่อ ซึ่งในช่วงแรกจะไม่ให้ความสนใจ ด้วยความเป็นวัยรุ่นที่อยากที่ต้องเดินขาแข้งกาง จนกระทั่งได้เข้าศึกษาต่อที่วิทยาลัยเพาะช่าง กรุงเทพมหานคร ปัจจุบันคือ วิทยาลัยเพาะช่าง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ และต้องส่งงานวิทยานิพนธ์ อาจารย์ผู้สอนจึงแนะนำว่าอยู่วัดขนอนน่าจะเกี่ยวข้องกับหนังใหญ่มากเป็นชิ้นงานส่ง

ครูจพรณ์จึงได้ศึกษา ค้นคว้าศิลปะการทำหนังใหญ่อย่างจริงจัง จนเกิดการซึมซับ ความชอบ ความรัก และกลายเป็นความผูกพันในที่สุด โดยครูจพรณ์ได้รับความรู้ด้านการแกะสลักหนัง จากครูวาที ทรัพย์สิน เมื่อครั้งสมเด็จพระเทพฯ เสด็จดูงานหนังใหญ่ที่วัดชนอน และรับสั่งให้หาผู้ชำนาญการมาสอนเพื่อสร้างหนังใหม่ขึ้นมาทดแทนหนังเก่าที่รุ่นครูบาอาจารย์สร้างไว้

แผ่นหนังที่นำมาใช้ในการดอหนังใหญ่ตามความเชื่อโบราณ หากเป็นหนังพระฤาษี หนังพระอิศวร จะใช้หนังเสือเพราะเสือเป็นสัตว์ที่มีอำนาจคุมเหนี่ยวตัวอื่น ๆ ส่วนหนังตัวละครทั่วไปจะใช้หนังวัวตายพราย หรือวัวที่คลอดลูกตาย สำหรับปัจจุบันนี้จะซื้อหนังวัวจากโรงงานฟอกสำเร็จ หรือหากต้องนำมาฟอกเองก็จะฟอกด้วยน้ำส้มสายชูหมักเมื่อเรียนรู้ ฝึกฝน จนเกิดความชำนาญ ครูจพรณ์ได้รังสรรค์หนังใหญ่ด้วยการวาดลวดลายตามตัวละครในเรื่องรามเกียรติ์ ที่ประณีตละเอียดอ่อน และผูกสายร้อยเรียงต่อกันจนไม่สามารถมองหาจุดเริ่มต้นได้

โดยที่ยังคงเอกลักษณ์สำคัญของหนังใหญ่วัดชนอน ที่มีแขนขาของตัวละครที่ใหญ่ ไม่อ่อนช้อยเหมือนราชสำนัก

กรรมวิธีการทำตัวหนังใหญ่ จะเริ่มจากการวาดลวดลายแล้วนำมาทาบกับแผ่นหนัง จากนั้นลงมือฉลุหนัง ดอกหนัง และลงสีในขั้นตอนสุดท้าย สำหรับการลงสีบนตัวหนังแบบดั้งเดิมจะใช้เพียงแค่ 3 สี คือ สีน้ำตาลแดงทำจากหมากแห้งผสมกับเหล้าขาวคั้นเอาแต่อย่างมาทาบบนตัวหนังทั้งสองด้าน เพื่อให้ตัวหนังมีสีที่โปร่งแสง ส่วนสีดำทำจากเขม่าดินหม้อที่ผลิตขึ้นเองจากใบกล้วยตามีนำมาเผาเป็นถ่านเรียกว่า “ผงสมุก” นำมาบดผสมกับกาวกระถิน (กระถินอินเดีย) หรือใช้ยางมะขวิด และสีเขี้ยว ได้จากการนำทองแดง ทองเหลืองหรือสาริดมาแช่กรดเกลือเจือจางด้วยน้ำสะอาด หมักทิ้งไว้ 1-2 ปี ผสมกับยางมะขวิดจะได้สีเขี้ยวดังแช เมื่อได้ตัวหนังสมบูรณ์แล้วจะนำมาใส่ไม้คียบที่ทำจากไม้ไผ่สลัก ที่เรียกว่า “ตับหนัง” สำหรับให้ผู้เชิดใช้ถือเวลาแสดง

นอกจากนี้ครูจพรณ์ได้ประยุกต์ใช้วัสดุ อุปกรณ์ และเทคนิคทำหนังใหญ่ ซึ่งในอดีตช่วงฉลุหนังจะใช้ “สิ่ว” เป็นเครื่องมือในการฉลุหนังบนเชียงไม้หุ่น (ไม้ตั้ง) แต่ปัจจุบันนี้ครูจพรณ์ได้ประยุกต์ใช้เทคนิคการแกะหนังตะลุงทางภาคใต้ ด้วยมีดแกะหนังที่ทำขึ้นเองสำหรับฉลุลายช่องขนาดใหญ่บนตัวหนัง ในส่วนของการดอหนังจะใช้ “ตุ๊ดตู่” ดอกหนังที่วางบนเชียงไม้ลูกหยีเรียงรายเป็นเส้นไขปลาต่อกันและต้องดอให้ขาดในครั้งเดียว แต่การใช้เชียงไม้ลูกหยีก็มีข้อจำกัดที่มีกึ่งที่และไล่ไม่แข็งเมื่อตอไปโดนทำให้เครื่องมือชำรุดได้ง่าย ครูจพรณ์จึงนิยมใช้เคียงที่ทำจากอะคริลิคเพื่อเป็นการรักษาเครื่องมือ อีกทั้งได้ประยุกต์ใช้สีอะคริลิคที่มีโทนสีตามแบบดั้งเดิมมาลงสีบนตัวหนังใช้เนื่องจากให้สีที่บ่งแสงเหมือนกัน โดยยังคงคุณค่างานและความงามเหมือนเดิม

ปัจจุบันนี้หนังใหญ่ใกล้จะสูญหายไปจากสังคมไทย คงเหลือไว้เพียง 3 คณะ คือที่หนังใหญ่วัดชนอน จังหวัดราชบุรี และหนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ จังหวัดสิงห์บุรี และหนังใหญ่วัดบ้านดอน จังหวัดระยอง ด้วยความรัก ความผูกพันรวมถึงความร่วมมือของคนในชุมชนวัดชนอน ที่ช่วยกันเกื้อหนุนให้ “หนังใหญ่” อยู่เคียงคู่แผ่นดินและคนในชุมชนวัดชนอนตราบจนถึงทุกวันนี้ ยังผลให้เกิดความภูมิใจจากการยกย่องให้ชุมชนหนังใหญ่วัดชนอน เป็น 1 ใน 6 ชุมชนดีเด่นของโลกที่มีผลงานในการอนุรักษ์พื้นฟูมรดกวัฒนธรรมเชิงนามธรรม (The safeguarding of Intangible Cultural Heritage : ICH) จากองค์การ UNESCO ในเดือนมิถุนายน 2550

ครูจพรณ์ ยังคงมุ่งมั่นทำงานเพื่อดูแลหนังใหญ่วัดชนอนด้วยความภาคภูมิใจ พร้อมทั้งสร้างกลุ่มคนรุ่นใหม่ขึ้นมาเพื่อสืบสานงานศิลป์อันเป็นมรดกล้ำค่านี้ไว้ โดยจัดทำเป็น “หลักสูตรการเรียนรู้อะคริลิก” หรือ “หลักสูตรท้องถิ่น” ซึ่งเป็นวิชาเลือกเสรีของโรงเรียนวัดชนอนมาเป็นระยะเวลากว่า 6 ปี โดยเน้นในด้านการฝึกเชิดหนังใหญ่ การเล่นดนตรีไทย การดอฉลุลายหนัง ตามความเหมาะสมของช่วงวัย อีกทั้งได้มีการเก็บรวบรวมตัวหนังเก่าฝีมือครูบาอาจารย์ในอดีตอันทรงคุณค่าไว้ที่ “พิพิธภัณฑ์หนังใหญ่วัดชนอน” ซึ่งเปิดให้เข้าชมทุกวัน ตั้งแต่เวลา 8.00-17.00 น. พร้อมกับชมการแสดงสด “หนังใหญ่วัดชนอน” ได้ทุกวันเสาร์ เวลา 10.00 น. และวันอาทิตย์ เวลา 11.00 น. โดยไม่เก็บค่าเข้าชม สิ่งเหล่านี้คือการร่วมฟื้นฟู สืบสานผ่านคนไทยทุกคนให้ได้รับรู้ถึงคุณค่าแห่งศิลปวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมายาวนานพร้อมช่วยกันรักษามรดกทางภูมิปัญญาให้อยู่คู่แผ่นดินไทยสืบไป

“หนังใหญ่ไม่ใช่ของผม เป็นของทุกคน ผมแค่เป็นคนดูแล ในช่วงระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น”

